

SPOZNAVNI PROCESI

ZAZNAVANJE

Zaznavanje je proces sprejemanja, organiziranja in interpretiranja informacij, ki jih dobimo iz zunanjega sveta. Predstavlja nam povezavo z zunanjim svetom.

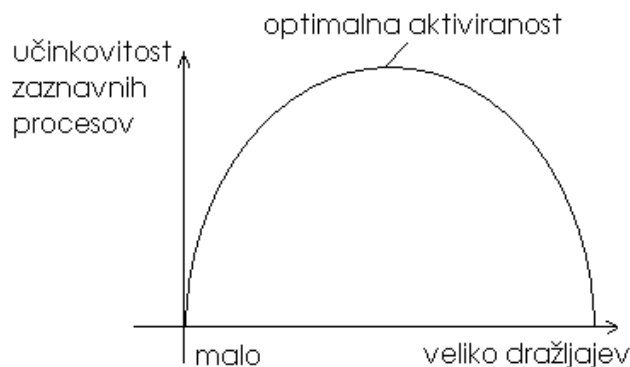
Dražljaji in čutni organi

- **Dražljaji** so energetski procesi preko katerih dobimo informacije iz okolja.

Vrsta dražljajev	občutek	Organ
svetlobni	vida	Oko
mehanični	Tipa (bolečina)	
kemijski	Vonja, okusa	Nos, jezik
toplotni	Toplo/hladno	Koža

- **Funkcije dražljajev:**

- o Spoznavamo okolje in se lahko v njem tudi orientiramo.
- o Aktiviranje organizma → v okolju mora biti ravno prava mera dražljajev.

- **Čutni organi:**

o So **specializirane anatomske strukture za sprejem določenih dražljajev**.

o Tem dražljajem, ki jih čutni organ sprejema, rečemo **adekvatni dražljaji** (ustrezni).

o **Neadekvatni dražljaj:** npr. te kdo udari ob ušesih in ti v njih zazveni.

Nastanek občutkov in čutnih zaznav

- Nek dražljaj deluje na čutni organ.
- Nastane vzburjenje v čutnem organu.
- Vzburjenje se po živčnih vlaknih prenese v možgane.
- V možganih sta **primarno** in **sekundarno senzorno središče**.

- Vzburjenje gre v primarno senzorno središče in tam nastane občutek.
- Potem gre v sekundarnega, se poveže s spominskimi informacijami (izkušnjami) in nastane zaznava.

Če je poškodovano primarno središče za vid, človek ne vidi.

Če je poškodovano sekundarno središče za vid, človek ne ve, kaj vidi.

Občutek je doživetje, ki nastane zaradi delovanja dražljaja na čutni organ.

Ko se **več občutkov združi** med sabo in ko se ti občutki tudi **povežejo z informacijami iz spomina**, nastane **zaznava**.

Čutni pragi

Absolutni čutni prag

- **je najmanjša intenzivnost dražljaja, ki jo začutimo.**
- Tistih, ki ga ne dosežejo, ne čutimo → *npr. prah na roki.*
- *Primer: radio je potihlo, ga daješ bolj naglas. Ko zaslišiš, si presegel čutni prag.*
- So individualni, spreminjajo se tekom življenja.
- Različen je tudi za ??
- **Absolutna občutljivost:** če ima nekdo nizek čutni prag, je bolj občutljiv.
- **Dejavniki, ki vplivajo na spremembe absolutnega čutnega praga:**
  - o Bolezen (*npr. zamašen nos → se dvigne za okus in vonj*).
  - o S starostjo se dvigujeta čutna praga za sluh in vid.
  - o Okolje: če si nekemu dražljaju izpostavljen, se absolutni čutni prag dvigne → senzorna adaptacija.
  - o Pozornost: če si pozoren, prej zaznaš.

Diferencialni čutni prag

- **je najmanjša razlika med dvema dražljajema, ki jo zaznamo.**
- *Npr. ko začutimo, da smo dali radio bolj naglas.*
- Odvisen je od intenzivnosti osnovnega dražljaja → bolj kot je intenziven, manj občutimo (*npr. težek nahrbtnik, če še nekaj dodaš, ne čutiš razlike*).
- **Diferencialna občutljivost:** kako hitro zaznaš razliko med dvema dražljajema.

Terminalni čutni prag

- **je tista meja, do katere z naraščanjem intenzivnosti dražljaja narašča intenzivnost občutka.** Ko doseže terminalni čutni prag, se sprevrže v bolečino.
- Eksperimentalno jih je težko proučevati (*npr. bi popokali bobniči*).
- Varuje organizem pred prehudim vzburjenjem/aktiviranjem.

Senzorna ali čutna adaptacija

- nastane **zaradi podaljšanega delovanja dražljaja** na nas.

- Absolutni čutni prag se dvigne, tistega dražljaja ne čutimo več.
- Ni za vsa področja enako močna:
  - o Najmočnejša je za tip in vonj (tako rekoč popolna za srednje): *npr. obleka, nakit, ko prideš iz okolja nekam, kjer je slab zrak, to začutiš, potem ne več. Za okus:*
    - Za okus: *Ko ješ čokolado, nato pa popiješ kavo in se ti zdi grenka, začinjena hrana ...*
    - Za sluh: *v mestu je vedno hrup, ki ga po nekaj časa, ko tam živiš, ne slišiš več.*
    - Za toplo/hladno: *poleti si segret, skočiš v vodo, najprej čutiš hladno, nato toplo.*
    - Za vid: svetloba: *prideš s svetlega na temno, najprej nič ne vidiš. Nato pa (veča se občutljivost). Popolna adaptacija traja celo uro.*
    - Adaptacija bolečine: če ni tako huda in nisi nanjo pozoren jo pozneje zaznaš.

Vid

- Od vida dobimo 90% vseh informacij.
- Povzročajo ga svetlobni dražljaji določenih valovnih dolžin.
- Čutni organ: oko.
  - o Pomemben del: mrežnica, kjer so **paličice** (občutljive na svetlobo, omogočajo nočni vid) in **čepki** (občutljivi na barve in omogočajo dnevni vid).
  - o Če so čepki okvarjeni → barvna slepota, ne vidimo barv. Pogosta za zeleno in rdečo.
- **Barvni kontrasti so občutki barv brez ustreznega kontrasta.**
Imamo:
  - o **Začasni barvni kontrasti:** *npr. če damo na belo in črno podlago 2 kroga, zgleda tisti na črni bolj svetel.*
  - o **Zaporedni barvni kontrasti:** *npr. če damo na modro podlago rumen krog, ga dalj časa gledamo in nato odmaknemo, ga še vedno vidimo → PASLIKA (občutek nečesa, čeprav dražljaj ne deluje več).*
- **Funkcija vida:** preko njega dobimo informacije iz okolja.

Sluh

- 2. najpomembnejši.
- Povzročajo ga zvočni valovi določene valovne dolžine (20-20000Hz).
- Skozi leta se razpon zožuje.
- Čutni organ: uho.
- **Funkcija:**
  - o Sporazumevanje.
  - o Omogoča učenje, mišljenje (notranji govor).
  - o Popestritev življenja (glasba).

Vonj in okus

- Povzroči ju nek kemični dražljaj.
- Čutnice so v nosu in na jeziku.

- **Funkcija:** varovanje. → hrana, ki je pokvarjena, smrdi in je neprijetnega okusa.

Kožni občutki

- **Tip** (mehanski dražljaj), **toplo-hladno** (sprememba temperature v okolju, ki je višja ali nižja od temperature kože 30°C.), **bolečina** (vsi dražljaji, če so dovolj intenzivni).
- Čutnice so v koži.
- **Bolečina** ima **varovalno funkcijo** (če te nekaj boli, v tisto ne rineš). Ob bolečini doživljamo negativna čustva.

Vloga in pomen občutkov in zaznav v našem življenju

- Preko njih dobimo informacije iz okolja.
- Omogočajo učenje, mišljenje, komunikacijo (sluh).
- Popestrijo življenje.
- Varovalna funkcija: bolečina, vonj, okus (tudi lahko sluh, vid).

Pozornost

Pozornost je bolj ali manj intenzivna **usmerjenost na neke objekte/pojave**.

- Ločimo smer, trajanje, intenzivnost in obseg pozornosti.
- **Smer pozornosti:**
  - o Tisti objekt, ki prevzame našo pozornost, jo izzove. Obrnemo se v smeri pozornosti.
- **Trajanje pozornosti:**
  - o Koliko časa smo pozorni/**koliko časa traja naša pozornost**.
  - o Odvisno je od motivacije (če te neka stvar zanima, si lahko dalj časa pozoren).
- **Intenzivnost pozornosti:**
  - o **Kako močna je pozornost**.
  - o Odvisno od motivacije (kako hitro nekaj zmoti tvojo pozornost).
- **Obseg pozornosti:**
  - o **Je tista količina dražljajev, ki jo človek v nekem trenutku jasno zaznava**. Za odraslega človeka znaša 7 enot (v laboratoriju merijo s *tahistoskopom*).
- **Zunanji in notranji dejavniki pozornosti:**
  - o **Zunanji** - pozornost, ki jo povzročijo, je pasivna, nenamerna, spontana.
    - Intenzivnost dražljaja: močnejši kot je, prej pritegne pozornost.
    - Velikost dražljaja: večji kot je, prej pritegne pozornost (npr. jumbo plakati).
    - Vrsta dražljaja: najprej pritegnejo vidni in slušni.
    - Pogostost in trajanje: če se dražljaj pogosto ponovi ali dalj časa traja, opaziš dražljaj.
    - Spremembe dražljaja: ko se nekaj v okolju spremeni, opaziš.

Značilnosti izrablja psihologija reklame.

- o **Notranji** - pozornost je namerna in hotena, traja dalj časa.
  - Čustva: če imamo nekoga radi, ta pritegne pozornost.
  - Motivi: če te nekaj zanima, to pritegne pozornost.
  - Izkušnje: stvari, s katerimi imaš izkušnje/znanje, prej pritegnejo pozornost.

Vloga pozornosti pri zaznavanju in učenju

Zaznavanje:

- Pozornost ima vlogo **selekcije** (tisti dejavniki, na katere smo pozorni, so v naši zavesti jasni, mi smo pa bolj učinkoviti).
- Imamo več filtrov: absolutni čutni prag ...
- Selekcija poveča našo učinkovitost.

Učenje:

- Če na neko gradivo nisi pozoren, se ga ne moreš naučiti.

Telesne spremembe, ki spremljajo pozornost

- Glava in telo se obrneta v smer pozornosti.
- Mišična napetost je povečana.
- Povečano je potenje.
- Možganski valovi se spremenijo (β valovi, ko pa smo sproščeni pa α).

Funkcija telesnih sprememb

Eksperiment: eni nekaj stisko, drugi imajo spuščene roke. Govorili so jim zloge, tisti, ki so nekaj stiskali, so se več naučili.

Telesni znaki povečajo človekovo učinkovitost.

Organizacija zaznav

- **Dražljaje v okolju zaznavamo organizirano, kot neke enote.**
- **Načela organizacij zaznav:**
  - o **Lik in podlaga** (lik je neka celota, center pozornosti, podlaga pa nekaj nejasnega v ozadju). Npr. slika na steni (vid); govor, glasba in šum v prostoru (sluh); parfum iz vonja prostora (vonj). Začimba v hrani; vijak v lesu; toplo pri radiatorju in hladno pri oknu z ostalo T prostora.
  - o **Načelo strjenosti** (tiste dražljaje, ki se nadaljujejo drug zraven drugega, vidimo, kot da se črta nadaljuje).
  - o **Načelo bližine** (// // dražljaje, ki so blizu skupaj, zaznavamo skupaj; npr. glasovi v besedi – glasovi so blizu skupaj, slišimo kot besedo).
  - o **Načelo podobnosti** (podobne dražljaje zaznavamo skupaj; npr. skladba – 1. in 2. instrument → bobne slišimo za sebe, kitaro pa za sebe).
  - o **Načelo zaprtosti** (če nek lik ni sklenjen, ga mi zaznamo kot enoto; npr. slišimo besede, a vemo, da gre za govor).
  - o **Načelo gibanja** (tisti dražljaji, ki se gibljejo, izstopajo iz podlage; npr. kruzor na računalniku).

Psihološki in socialni dejavniki zaznavanja

Psihološki:

- **Izkušnje:**
  - o So najpomembnejši psihološki dejavnik, od njih je odvisno, katere dražljaje bomo zaznali, kako jih bomo organizirali in kakšen pomen jim bomo pripisali.
Gledaš avto, veš da je to avto.
  - o Ko mi te impulze povežemo z izkušnjo postanejo smiselne.
  - o Pretekle izkušnje vplivajo na to kako mi zaznavamo svet.
Vplivajo tudi na zaznavno naravnost → eksperiment: 1. skupina gleda črke, 2. številke: I3 → 1. vidijo B, 2. 13. → pretekle situacije vplivajo!
- **Motivi:**
  - o Motivacije vplivajo na to, kaj bo pritegnilo našo pozornost.
- **Čustva:**
  - o Tiste ljudi, ki jih imamo radi, vidimo lepe. Čustva omogočajo / povzročajo zmotno zaznavo: iluzije.

Socialni:

- **Stališča:**
  - o Svet zaznavamo v skladu s stališči, ki jih imamo. Če je nekaj v skladu s stališčem, to opaziš (o nekom imaš stališče, da je agresiven, in zato prej opaziš kdaj je nasilen, kot pa da je prijazen.)
- **Skupina:**
  - o Skupina vrši na nas nek pritisk.
  - o Ash – eksperiment s črtami – kako dolge so črte: 5 ljudi da enak napačen odgovor, veliko šestih je dalo nato tudi napačen odgovor zaradi vpliva skupine.

Zmotne zaznave

Iluzije:

- Nastanejo, kadar na nas **deluje nek dražljaj**, ki ga mi **napačno zaznamo**.
- Lahko nastanejo zaradi psiholoških dejavnikov (čustva, motivi, pričakovanja) – te vrste so individualne (različne od človeka do človeka).
- **Druga vrsta nastane zaradi specifičnosti dražljajev.**
- Te so **univerzalne**, ker nanje **vsi ljudje reagiramo z iluzijo**. Npr. predmeti v vodi – vidiš drugače, fatamorgana (lomljenje žarkov) ...
- Geometrične iluzije so univerzalne.

Halucinacije:

- Pri nastanku ne deluje noben od zunanjih dejavnikov.
- **So neka senzorna doživetja, ki nastanejo zaradi procesov v organizmu.**
- Dejavniki, ki jih povzročajo:
Dehidracija, visoka telesna T, droge, telesna izčrpanost, shizofrenija (duševne bolezni), alkohol.

Socialno zaznavanje

... je zaznavaje drugih oseb in tudi samega sebe in nekih socialnih odnosov.

- Pri socialnem zaznavanju nikoli ne gre za golo zaznavanje, ampak gre tudi za ocenjevanje in presojanje.
  - **Vpliv dejavnikov:**
    - o Čustva (če nekoga ne maramo, ga drugače zaznavamo).
    - o Stereotipi.
    - o Predsodki.
  - Naše zaznavanje drugih oseb vpliva na naše vedenje → nekoga zaznavamo za prijaznega - obnašali se bomo do njega na prijazen način.
  - **Kognitivne sheme**
    - o **Preplet med seboj povezanih značilnosti, ki so nezavedne.**
    - o Če pri nekom neko lastnost opazimo, jo povežemo z drugimi značilnostmi (npr. videz).
    - o Razvijajo se tekom razvoja.
  - Značilnost: **atribucija ali pripisovanje vzrokov.**
    - o **Vzroki so lahko:**
      - **Notranji:**
        - V osebi (npr. agresivnost - se tepe).
        - Stabilni in dolgotrajni (ne znaš večkrat).
      - **Zunanji:**
        - V okolju (je bil izzvan - se tepe).
        - So nestabilni in v tem trenutku (ne znaš 1x).
- Za uspehe so boljši notranji, ker so stabilni in dolgotrajni.

Napake socialnega zaznavanja:

- **1. vtis:** vtis, ki ga nekdo naredi na nas, dolgo časa vztraja.
- **Halo efekt:** pomanjkljiva opažanja posplošimo na celotno osebnost (npr. druge ocene vplivajo na oceno pri SL).
- **Napaka simpatije:** tisti, ki so nam simpatični, jih bolj + ocenjujemo kot tiste, ki so nam nesimpatični.

Vpliv napak na medosebne odnose:

- **Subjektivno ocenjevanje sebe in drugih.**
  - o Posledica: pretirana zaupljivost do enih in odmik do drugih, ki jih slabo oceniš (z njimi nočeš imeti kontaktov).